BISERICA ALBĂ DE ION DRUȚĂ: ORÂNDUIREA LUMII ÎNTRE CELE DOUĂ ECATERINE

Doctorandă **Magdalena RUSNAC-FRĂSINEANU**
Institutul de Filologie al AȘM

***WHITE CHURCH* BY ION DRUTA: ORDINANCE OF THE WORLD BETWEEN THE TWO ECATERINE**

Summary. Writer Ion Druta, through his feminine characters Ecaterina the Great and Ecaterina "the Little", in the novel *White Church*, transfigures two worlds which are established based on different principles that reflect, in fact, two opposite existential models.

The Ecaterina the Great world is like a divergences system, in which the exuberant luxury with licentiousness and total misery coexists. Authoritarian ruler, cooling calculating, she frequently fall in to extremities because of the selfishness and the love of her image more than the love of the people she leads. Ecaterina the Little manages to mobilize her world to another direction. Being an emotive, credulous, sometimes naive person, but with a strong faith, and a firmness and virile ambition, she remains a promoter of the physical, moral and spiritual purity. As the intemperance, perversity and the sins of the first tend to emphasize with the innocence, correctness and the honor of the second, the confuse and doubtful direction that Queen world moves, emphasize the Ecaterina the Little trip to the blessed light of the White Church.

Keywords: opposite existential models, existential contradictory visions, instinctual femininity, feminine character, masculine force, *homo religious*, spiritual strength.

Rezumat. Scriitorul Ion Druță, prin personajele feminine Ecaterina cea Mare și Ecaterina „cea Mică", în romanul *Biserica Albă*, transfigurează două lumi orânduite după principii diferite, reflectând, în fond, asupra două modele existenţiale opuse.

Lumea Ecaterinei cea Mare este ca un sistem al divergenţelor, în care coexistă luxul debordant cu desfrâul și mizeria totală. Stăpâna autoritară, rece, calculată, cade deseori în extreme, din cauza egoismului, iubirii mai mult a propriei imagini, decât a poporului pe care îl conduce. Ecaterina cea Mică reușește să mobilizeze lumea sa spre o direcţie inversă. Emotivă, credulă, uneori naivă, dar cu o credinţă puternică, o fermitate și ambiţie virilă, ea rămâne promotor al curăţeniei fizice, morale, spirituale. Necumpătarea, perversitatea și păcatele celei dintâi vin să accentueze inocenţa, corectitudinea și onoarea celei de-a doua, la fel cum direcţia confuză și îndoielnică, în care se mișcă lumea împărătesei, evidenţiază răzbaterea Ecaterinei cea Mică la lumina binecuvântată a Bisericii Albe.

Cuvinte-cheie: modele existenţiale opuse, viziuni existenţiale contradictorii, feminitate instinctuală, caracter feminin, forţa masculină, *homo religiosus*, rezistenţă spirituală.

Acţiunea romanului *Biserica Albă* se desfășoară prin împletirea a două fire narative principale care transfigurează două lumi diferite, în centrul cărora se află câte un personaj feminin: Ecaterina cea Mare și Ecaterina „cea Mică". Fiinţarea acestor lumi este influenţată de puterea, ambiţia, autoritatea lor. În afară de numele ce-l poartă și natura complexă, aceste două Ecaterine nu au nimic în comun: valorile, aspiraţiile, viziunile și principiile existenţiale, la fel ca și modul de a orândui lumea în care trăiesc, de a se manifesta, de a gândi, de a reacţiona, sunt total diferite. Prin prisma celor două caractere feminine, lumea romanului reprezintă un întreg cuprins între doi poli, curenţii cărora mișcă existenţa în direcţii opuse.

Ecaterina cea Mare, fosta „împărătească tânără, ambiţioasă, cu o mare slăbiciune pentru tot ce e frumos și fin", ajunge în pragul bătrâneţei o adevărată narcisistă, îndrăgostită de imaginea ei. Conștientă de puterea pe care o exercită, ea direcţionează activităţile curţii în așa fel încât să-și asigure faima și bunul nume: „Zilele ei bune erau zilele în care izbutea să demonstreze, sie și dușmanilor, că s-a ţinut de cuvânt. Isteaţa nemţoaică știa să întoarcă treburile în așa fel ca supușii să moară cu numele împărătesei lor pe buze" [4, p. 68]. Având toate pârghiile împărăţiei în mâini, devine o ființă avidă, nesătulă de noi cuceriri, explorări și victorii care ar atrage și mai multă afecţiune, respect și ascultare din partea supușilor. În pofida scopului ei aparent nobil (de a extinde graniţele împărăţiei, de a creștina popoarele păgâne) și a celui adevărat (de a-și crea o aură neștirbită în jurul numelui care va rămâne în istorie), politica ei se realizează fără a ţine cont de sărăcia și mizeria la care sunt aduși oamenii de rând în timpul interminabilelor războaie.

BDD-A29262 © 2016 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:13 UTC)

Pe cât de calculată în strategiile politice, pe atât de nesocotită și risipitoare este Ecaterina cea Mare la curte. Conducătorii oștirilor sale trăiesc într-un lux greu de imaginat pentru o țară în care în afara curții se moare pe capete de frig și foame. E și aici o capcană a împărătesei, care încearcă a schimba viziunile despre starea adevărată a lucrurilor, prin luxul de la palat: „Ecaterina din când în când orbea lumea cu bogăția și fanteziile curții sale, astupând, pentru un timp, gurile rele și în interiorul, și înafara țării" [4, p. 70]. Ea își permite orice capriciu, le oferă asociaților și supușilor săi de prim rang o viață din belșug, la limita nebuniei și a desfrâului, încercând să înșele și să contrazică, prin nenumăratele viclenii, convingerile oamenilor săi. Nemulțumirile lor era prima ei preocupare. Or, ea nu acceptă nici atitudinea negativă a vasalilor care ar putea să-i știrbească imaginea șlefuită cu atâta meticulozitate, de atâta timp.

Ecaterina manifestă o recalcitranță și o perseverență extraordinară. Nimeni nu-i poate împiedica realizarea planurilor, nici chiar subzistența poporului nu o interesează atunci când e vorba de întărirea propriei autorități: „Țara fierbea dintr-un capăt în altul, dar împărăteasa rămânea fermă și nestrămutată. A avut, firește, de așteptat, dar nu s-a îndoit că va îngenunchea capitala. Cu coroană pe cap, nu e mare lucru să dovedești că, până la urmă, tot tu ai avut dreptate" [4, p. 71]. Îndărătnicia și viclenia sa o fac o suverană de temut pentru țară, dar și de adorat pentru pătura de conducere care este scăldată în aur cu fiecare ocazie. În poziții de vârf, femeia narcisistă nu are cum să se lase pradă extremităților.

În ciuda vârstei înaintate, Ecaterina cea Mare nu-și pierde deloc feminitatea instinctuală. Necesitățile sale interioare nu se limitează doar la satisfacerea și întreținerea iubirii sale narcisiste. Împărăteasa are o slăbiciune de-a dreptul adolescentină în fața bărbaților dotați de natură cu aspect fizic armonios: „Ca să vezi! Era o priveliște nepământească. În anumite clipe, proiectat pe fundalul coloanei de marmură, căpitanul părea o icoană de înger adusă de pe undeva de la Florența. «Ah!» și-a zis în sinea sa neobosita colecționară, pentru că nici acum, la cei șaizeci de ani, ispita celor dulci păcătuiri nu-i dădea pace" [4, p. 73].

Deprinsă de a avea tot ce-și dorește, inclusiv amanți după alegere, Ecaterina nu este nici la bătrânețe insensibilă față de galanteria masculină. Frumusețea demonică a căpitanului Zubov o copleșește pe suverană, o face să-și piardă liniștea și să urmărească sistematic planul de atragere a acestuia în încăperile sale intime. Tulburările pe care i le provoacă simțirile de femelă au grave repercusiuni asupra țării, fiindcă, având un preferat, ea îi oferă în schimbul atenției și fidelității lui, șansa de a ocupa cele mai importante funcții în conducerea țării, neglijând părerile celor care merită să fie ascultați. În drumul spre satisfacerea instinctelor feminine, împărăteasa dă curs unor nedreptăți care îi vor știrbi reputația în fața lumii în mod irevocabil.

Împărăteasa este atât de încrezută în sine, încât și rivalitatea/ concurența feminină este pentru ea un motiv de distracție. Când i se aduce la cunoștință că unul din favoriții ei are o altă amantă, ea se dă în spectacol, arătându-se indiferentă și amuzată de caz, dar nu uită a-i pedepsi fostului iubit, într-un mod foarte bonom, tacticos, inocent chiar, greșeala.

Fiind conștientă de superioritatea sa, nu încetează s-o alimenteze și s-o accentueze: „S-a așezat dar pe marginea canapelei. Stătea zveltă, isteață, tânără, cu capul sus. Firește, nu e deloc ușor, la șaizeci de ani, să te ții parcă ai fi avut șaisprezece, dar ochii de capră sălbatică o urmăreau țintă și era datoria Măriei sale să domine nu numai prin voință, ci și prin eleganță." [4, p. 85]. Ea procedează cu totul invers decât ar fi așteptat lumea: în loc să fie scoasă din fire de faptul că favoritul ei a ales în locul grațiilor împărătești, o femeie simplă, ea declară foarte entuziasmată căsătoria lui cu aceasta. Desigur, alegerea l-a costat scump – înlăturarea de la curte.

Jocurile și capcanele, intrigile și bârfelile constituie latura întunecoasă a efectelor hegemoniei feminine. Deseori se distrează pe seama femeilor de la curte, făcând baluri de la care lipsesc bărbații. La fel și rivalitatea dintre bărbații care îi câștigă încrederea și simpatia, o savurează cu plăcere. Altercațiile directe dintre favoriții ei le tratează cu o aparentă indiferență, dar cu un interes sadic: „Măria sa părea că habar n-are de cele ce se petrec în jur. Și-a mâncat cuminte mărul, a aruncat codița cu cele câteva semincioare într-o vază de cristal, pusă la îndemână anume pentru asta. Și-a luat tabachera de aur. A îndreptat o priză de tutun spre nara dreaptă, încă una pe cea stângă..." [4, p. 256]. În momentul când Zubov și Potiomkin au scos armele pe punctul să se omoare, ea reacționează neutru, cu un calm de păpușar experimentat: „Și acum, rosti sec, lăsându-și tabachera pe masă, după ce-am tot trâncănit câte-n lună și-n stele, hai că e vremea de mers la culcare. Noapte bună, cneazule." Această luciditate și stăpânire de sine a eroinei îi conferă o strălucire demonică, monstruoasă.

O altă situație care caracterizează foarte exact spiritul dominației împărătesei este jocul de cărți, organizat regulat în serile de relaxare ale suveranei. Entuziasmată de sentimentul biruinței, ea și-l reîmprospătează în fiecare seară prin câștigul tacticos la masa de cărți: „...cu craii și damele în mână, rămânea tot atât de calculată, echilibrată, concentrată. Nu căuta să câștige cu

BDD-A29262 © 2016 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:13 UTC)

orice preţ, dar scotea tot ce se putea scoate cu cărţile pe care le avea. (...) Ecaterina nu punea însă în joc mai mult de o rublă şi se considerau ca lipsite de tact toate aluziile la zgârcenia Măriei sale. «Simţul măsurii, iată aurul adevărat!» – îi tot plăcea împărătesei să repete, dar supuşii păreau a fi de o cu totul altă părere." [4, p.120]. Jocul de cărţi nu este decât un exerciţiu de întărire a imunităţii în faţa pierderilor, de calcul în apărarea intereselor şi de consolidare a sentimentului siguranţei câştigului. Aceleaşi calităţi le pune la baza strategiilor sale de guvernare.

Dăruindu-se plăcerilor tinereşti, rămâne implicată în viaţa ţării. Una din capacităţile cele mai interesante ale Ecaterinei este cea de a armoniza viaţa intimă cu obligaţiunile de funcţie. Când reuşeşte să potolească femela din ea, devine mai lucidă şi mai calculată. Astfel, deşi comportamentul ei erotic rămâne neînţeles de către supuşi, cu cât mai împlinită este pe plan personal, cu atât mai bine îi reuşesc treburile ţării: „Şi erau, vai, treburile acelei împărăţii atât de multe, şi erau ele atât de urgente, atât de încurcate... Aşa încoronată cum era, Ecaterina, spre marele său noroc, moştenise mintea sănătoasă a unei femei din popor, iar femeile simple, când sunt împresurate de griji pe care nu le pot descurca aşa, din treacăt, se apucă, de obicei, de lucru. (...) la un moment dat îşi dau seama că, tot făcându-le pe cele mici, iată că şi o parte din grijile mari prind a se limpezi." [4, p. 76]. Ca şi Ecaterina „cea Mică", împărăteasa munceşte mult pentru a da curs orânduielilor lumii în care trăieşte. Anume prin insistenţa şi hărnicia lor, Ecaterinele câştigă accesul la pista de dirijare, se înalţă deasupra comunităţii din care fac parte.

La baza ordinii lumii Ecaterinei celei Mari stă tendinţa ei de a fi originală, promptă, de a înşela aşteptările tuturor, de a lua decizii care să stârnească uluire, admiraţie, frică şi respect: „Adevărurile simple şi oamenii cinstiţi o scoteau întotdeauna din fire. Împărăteasa Rusiei era adânc convinsă că farmecul suprem al vieţii este de a spune una şi de a face alta. Mai mult decât atât, uneori Ecaterina era înclinată a crede că tocmai această duplicitate menţine ordinea peste tot." [4, p. 84]. Imprevizibilitatea ei îi accentuează puterea în faţa maselor cărora le creează o anumită tensiune, încordare permanentă în faţa unor decizii, fapte necunoscute şi imposibil de intuit, or tot ce e previzibil nu mai are niciun haz. Iar frica este una dintre cele mai eficiente unelte de control.

Ecaterina cea Mare este stăpâna totală – asupra propriei vieţi, a vieţii supuşilor, a vieţii ţării, stăpâna totală a lumii sale. De aceea, ea e obsedată de disciplină, de ordine şi de punerea la punct a tuturor lucrurilor în mod instant: „Calculata nemţoaică îşi avea o ordine a zilei foarte bine chibzuită din timp. Avea ore pentru muncă, ore pentru plimbare, ore pentru noutăţi, inclusiv cele proaste. Dacă însă, pe parcursul zilei, noutăţile proaste dădeau buzna fără niciun program, Ecaterina prefera a da bătălia de la bun început." [4, p. 77]. Sub aspectul organizării şi respectării unor orânduieli, Ecaterina dă dovadă de o stabilitate şi de o intransigenţă virilă. De altfel, farmecul ei constă anume în îmbinarea în natura ei a particularităţilor feminine şi masculine: „Părul ridicat moţ deasupra creştetului, zicea el, lungeşte oarecum faţa, accentuându-i trăsăturile bărbăteşti ale caracterului. (...) ...O fi având dreptate Segur acela, dar scăpa din vedere faptul că, pieptănând părul altfel, ar fi pierdut din statură. Din alternativa – feminitatea sau statura, femeia va alege feminitatea, împărăteasa e obligată să aleagă statura." [4, p. 82]. Ecaterinei îi place aspectul ei bărbătos şi tinde să se manifeste cu vigoare virilă în toate deciziile sale. Ea este foarte agresivă, exasperată, rebelă atunci când lucrurile încep a-i ieşi de sub control: „Aşa, a retezat ea scurt, energic, apăsat, căci această exclamaţie îi servea drept piatră de hotar, după acest „aşa", rostit cu violenţă, pas cu pas, clipă cu clipă, cuvintele îi deveneau tăioase, vocea i se îngreuia, umplându-se de forţa unui mare imperiu." [4, p. 84]. Slăbiciunea, disperarea, deznădejdea sunt camuflate cu mult talent. Ea administrează cu tact nu numai situaţiile de câştig, ci şi cele de pierdere: „Ştia a câştiga, ştia a pierde. Mai ales, era interesată să piardă frumos. (...) În numai câteva zile. La intrarea în Petersburg a fost înălţat un strălucit arc de triumf, înfrumuseţat cu versuri dedicate marelui conducător de oştiri, versuri scrise de însăşi pana Maiestăţii sale." [4, p. 224] Suverana ştie să pună în valoare virtuţile eroilor săi, astfel încât să creeze impresia unei continue ascensiuni şi prosperităţi a curţii, ţării, lumii sale.

La polul opus al lumii Ecaterinei celei Mari se află lumea Ecaterinei numită „cea Mică" – moldoveanca din Ocolina, femeia de la ţară: „cu urme de funingine pe obraji, cu basmaua fugită pe ceafă de-o mult prea mare hărnicie, avea femeia ceva comic în felul ei de a fi. Ceva ce te îndemna parcă să râzi şi numai ochii căprui, deştepţi, plini de demnitate, nu permiteau în niciun fel să fie luaţi în derâdere. (...) Avea o voce joasă, plină de unduiri frumoase, ritmice, tulburătoare." [4, p. 54]. Ecaterina este poreclită „caraghioasa" pentru contradicţiile dintre trăsăturile sale de caracter. Chinuită şi amărâtă de soarta mizerabilă a copiilor orfani pe care i-a luat sub protecţie, a satului, a lumii în care trăieşte, Ecaterina rămâne totuşi luminoasă. Ei îi revine datoria de a reîntoarce la viaţă o lume în care începuse a „bate toaca preoteasa", o lume pierdută de sine şi de Dumnezeu.

Nicio problemă nu o înspăimântă pe „mica" oco-

BDD-A29262 © 2016 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:13 UTC)

lineancă: „Ecaterina stătea bătăușă, îndărătnică și tot frământa ceva în sinea ei, căci era dintre oamenii care nu admit situaţii fără ieșire.” Își permite să mustre preotul pentru absenţa lui din viaţa satului, pentru lipsa de curaj și stabilitate:

„– Da știi mata, părinte, că împărăteasa Rusiei crede în același Dumnezeu în care credem și noi?

– Știu.

– Ei și cum iese asta: ei, creștini ortodocși, vin cu armata să ne ajutoreze, iar noi, tot creștini ortodocși, o luăm la sănătoasa spre pădure?!” [4, p. 54].

Lupta creștinătăţii contra păgânismului, cele două Ecaterine o înfăptuiesc pe două căi diferite: una exterminând neamurile păgâne de pe faţa pământului, încercând din răsputeri să le subjuge, iar cealaltă – consolidând și promovând fundamentele creștinismului.

Dincolo de perceptele politice și ideologice, se află esenţa ontologică a romanului: cele două eroine ilustrează mai multe ipostaze ale iubirii. Ecaterina cea Mare reflectă patimile provocate de iubirea carnală, erosul pământesc, adică iubirea de sine prin celălalt (amanţii, supușii săi). Iar afecţiunea, grija, atenţia și dăruirea Ecaterinei celei Mici este o altă ipostază a iubirii: dragostea divină, absolută, iubirea de Dumnezeu prin celălalt (copii, săteni, preotul Ioan). Orizonturile amorului terestru se ating, în roman, de hotarele amorului sacru pe care îl dăruiește credinţa eternă. Dragostea eternă o regăsim în pildele lui Iisus, care iubește oamenii necondiţionat, oricât de păcătoși ar fi aceștia.

Profunda trăire interioară este de fapt temelia vieţii creștinești, sentimentul divinizând, în fond, fiinţa umană. În Biblie, Noul Testament, Epistola întâia către Corinteni a Sfântului Apostol Pavel, capitolul 13, găsim cea mai frumoasă interpretare a semnificaţiei dragostei.

„1. Chiar dacă aș vorbi în limbile omenești și îngerești, și n-aș avea dragoste, sunt o aramă sunătoare sau un chimval zângănitor.

Și chiar dacă aș avea darul proorociei și aș cunoaște toate tainele și toată știinţa; chiar dacă aș avea toată credinţa așa încât să mut și munţii, și n-aș avea dragoste nu sunt nimic.

Și chiar dacă mi-aș împărţi toată averea mea pentru hrana săracilor, chiar dacă mi-aș da trupul să fie ars, și n-aș avea dragoste, nu-mi folosește la nimic. Dragostea este îndelung răbdătoare, este plină de bunătate: dragostea nu pizmuiește; dragostea nu se laudă, nu se umflă de mândrie; nu se poartă necuviincios, nu caută folosul său, nu se mânie, nu se gândește la rău, nu se bucură de nelegiuire, ci se bucură de adevăr, acoperă totul, crede totul, nădăjduiește totul, suferă totul” [1, p. 1123].

Ecaterina cea Mică reprezintă un exemplu al dragostei de Dumnezeu, conform canonului creștinesc: „Iubește pe Domnul, Dumnezeul tău, cu toată inima ta, cu tot sufletul și cu toată gândirea ta. Aceasta este cea dintâi și cea mai importantă poruncă. Iar a doua este asemenea ei: Iubește pe aproapele tău ca pe tine însuţi” [Matei, 22, 37-40]. Optimistă și credincioasă, Ecaterina crede în importanţa neamului ei pe pământ, pe care îl iubește și consideră că aspectele pozitive sunt cele care contează: „Cum adică, o mână de oameni pe-un vârf pustiu de deal?! Mai întâi că nu suntem o mână, suntem un sat! Apoi că satul nici vorbă să fie pe-un vârf pustiu de deal, cum zici mata, pe-un vârf de stâncă ce se înalţă măreaţă ca o cetate.” [4, p. 60]. Apărând demnitatea satului din care face parte, ea apără propria identitate, propria existenţă aflată în pericolul dispariţiei. Ea știe că dispariţia credinţei va genera până la urmă pieirea neamului său.

Fire miloasă, își pune pe umeri greul creșterii a șase copii orfani: „Harnică și plină de îndemânare, colo aprinde focul în vatră, pe cela îl spală, pe ista îl piaptănă... (...) Mamă ca toate mamele, Ecaterina se îngrijea ca să aibă copiii ei cu ce se îmbrăca, să aibă o bucăţică, dar mai căuta să-i și împărtășească, măcar din când în când, din cele mari frumuseţi ale lumii. Oricât de ostenită, oricât de grăbită ar fi fost, o dată pe săptămână urca dealul împreună cu ai săi. Stăteau așa, cu toţii, lângă cele prăjini de pe marginea prăpastiei, stăteau pentru a se mira, pentru a se înfiora de marile și sfintele frumuseţi ale lumii.” [4, p. 65]. Ea are grijă nu numai de corpul copiilor, ci mai ales de sufletul lor. Adopţia, spiritul și grija maternă manifestată faţă de copiii străini ar fi trebuit să servească drept model pentru săteni sau, cel puţin, să le provoace sentimentul compasiunii. Însă în satul în care biserica devine o dărâmătură goală, goale sunt și sufletele oamenilor. Ea este mereu luată în derâdere, batjocorită, nu ajutată, ci împiedicată în a-și realiza ideile.

Fără a se implica în desfășurarea orânduielii împărătesei în război, Ecaterina nu renunţă la orânduiala propriei lumi, pe care o respectă ritualic, indiferent de situaţii și dificultăţi. Dar orânduiala Ecaterinei Mici nu este una dictată de propriile ambiţii și fantezii măreţe, ci mai curând este o orânduială strămoșească, aflată în pericolul uitării, pierdută în secolul războaielor, mizeriei și al viciilor omenești. În timp de război sătenii au fugit cu tot cu preot în pădure, iar ea a rămas să continue rânduiala slujbei bisericești și a vieţii rurale cu o nestrămutată credinţă: „O vreme se auzea numai ceara sfârâind ușurel, apoi a amuţit lumânarea și, din tăcerea lăcașului, Ecaterina a cules primul vers. Încetul cu încetul, în jurul glasului femeii, au început a se aduna, împletindu-se în fel și chip, cele șase glăscioare: *Sfinte*

BDD-A29262 © 2016 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:13 UTC)

Dumnezeule,/ Sfinte tare.../ Sfinte fără de moarte/ Miluieşte-ne pe noi... Între timp, jos, în vale, divizia a treia lupta cu apele Nistrului." [4, p. 67]. Această nemaipomenită ambiţie a neînfricoşatei Ecaterine în continuarea ritualurilor creştineşti reprezintă o modalitate de iniţiere a celor şase copii – noi vlăstare ale neamului – în cunoaşterea, respectarea şi apărarea celor sfinte, în tainele şi esenţa credinţei.

Ea depune eforturi uriaşe pentru a salva cele şase suflete de copil pe care i le-a lăsat Dumnezeu în grijă, reuşita acestui act de altruism şi bunătate reprezentând împlinirea sa dublă – ca luptătoare pentru continuitatea neamului, ca creştin, ca mamă şi ca om: „Pentru sufletul ei curat şi naiv, Ocolina era tot ce avea ea pe lume mai scump şi mai drag. Dacă într-o bună zi i s-ar fi spus: te mutăm în alt sat, s-ar fi aruncat în apele Nistrului. De dragul acestui sătuc, cu o bisericuţă pe muchia stâncii, făcea cu copiii de strajă, vară de vară. În cele nesfârşite nopţi de singurătate, când sătenii, picurând, sălbătăceau prin păduri, ea, cu şase copii în jurul ei, se simţea oştean din oastea lui Ştefan cel Mare, chemată să apere vatra satului, osemintele strămoşilor, credinţa şi ogorul" [4, p. 175]. Ea este la fel de statornică în orânduiala religioasă, în procesul creşterii şi educării celor şase copii, dar şi în „ceremonialul" muncii pământului. Autorul include două situaţii reprezentative în care eroina respectă cu minuţiozitate tradiţia strămoşească: culesul la vii, producerea vinului şi coptul pâinii, privite nu atât ca necesităţi gastronomice, ci mai cu seamă pentru nevoile sufletului – „pentru a săvârşi sfânta împărtăşanie". Viaţa cotidiană şi cea spirituală este într-o strânsă interdependenţă, aşa cum este trupul şi sufletul – acesta e principiul care stă la baza tuturor orânduielilor strămoşeşti, pe care ea le susţine cu perseverenţă.

Ecaterina păstrează o iconiţă pe care i-a lăsat-o preotul Găină, câteva file dintr-o carte de rugăciuni (chiar dacă nu poate citi, ea le ştie pe de rost), puţină ceară pentru o lumânare, taina sfântă a rugăciunilor, a „celei sfinte sărbători numite coptul pâinii", a vinăritului, în vremuri de restriște Ecaterina ia totul în mâini: „Amu, ia uitaţi-vă ›neavoastre cât de mintioasă, ia ascultaţi ce frumos vorbeşte. Ţi le înşiră de parcă ar citi din carte! Şi are suflet de bărbat, să nu credeţi! Ce, adică, e uşor a sta de una singură, cu şase copii pe malul Nistrului, păzindu-ţi satul? Unde mai pui că e poate singura în Ocolina care ţine pravile strămoşilor... o ţine cu strășnicie..." [4, p. 178].

Când vede că se dărâmă biserica, cheamă lumea la clacă, învingând frica de cel mai ciudat om din sat. Crede până în ultima secundă că vor veni toţi, oamenii însă râd de fantasmagoriile ei, de ambiţia ei – în viziunea lor – deşartă: „Oftează muncind de una singură, şi cu toată hărnicia, începe să-i scapete fruntea jos, tot mai jos, să nu o vadă copiii amărâtă, să nu o vadă plângând. (...) Gânduri grele, gânduri negre despre sine şi despre semenii săi o săpau..." [4, p. 186]. În cele din urmă, porneşte la drum de câteva săptămâni, până ajunge la arhimandritul Neamţului cu necazul care o distruge – lumea sa aflată în destrămare: „Şi nu mai suntem un sat întreg, ci numai o adunătură de oameni. Fiecare cu ale sale. (...) Uneori începe să mi se pară că gata, nici Sfânta Scriptură, nici suferinţele Domnului, nici binecuvântarea Celui de sus – nimic nu ne va mai uni. Ne vom trece cum se trece iarba, an de an şi vară de vară, fără să ne fi dat seama că am trăit şi noi cândva pe lume." [4, p. 279]. Arhimandritul înţelege voinţa, puterea femeii, dar şi esenţa ei, ajutorul pe care i-l dă este poslușnicul Ioan. Demn de remarcat aici este gestul arhimandritului care văzând picioarele rănite, inflamate, asprite de drum şi chinuri, se apleacă şi i le spală el însuşi. Intertextul biblic vine să sublinieze nu numai evlavia acestuia, ci şi meritele Ecaterinei – propovăduitoare a celor sfinte.

Raportul Ecaterinei cu bărbatul este de natură spirituală – bărbatul intră în viaţa ei ca o putere trimisă de la Dumnezeu ce vine s-o ajute la realizarea menirii ei pe pământ. Inocenţa relaţiei femeii cu bărbatul este condiţionată de viziunile ei asupra naturii şi rolului forţei masculine în lume. Ea îl primeşte ca pe aproapele şi ca pe egalul ei, care vine să-i ia o parte din greutăţi de pe umeri, să-i echilibreze lumea şi viaţa. De aceea, îl tratează cu multă dragoste, milă, înţelegere şi compasiune: „Şi Doamne sfinte, cât îi era de dragă, cât îi era de scumpă umbra de pe luntre, când venea fuguţa serile spre dânsa... venea ca o soţie iubitoare, ca o gospodină harnică, venea ca o femeie vinovată. O durea inima că l-a luat de la mănăstire tinerel, voinicel, plin de duh, pentru a-l topi în necazuri." [4, p. 341]. Cu susţinerea lui, ea reuşeşte, prin munca la temelia bisericii, să unească comunitatea într-un singur corp, într-o singură forţă fizică şi spirituală care lucrează pentru un scop comun: „Mai stau la sfat, cum le place ţăranilor să denumească această şedere în comun. Şi – de colo o glumă, de colo un zâmbet, de dincolo o vorbă cu duh, satul, încetul cu încetul, se înfiripă, revine în albia sa, de parcă împreună cu trunchiurile celea de stejar ar fi scos din apele Nistrului tainicul rost al vieţii lor." [idem] Ei ridică biserica, fac casă lângă ea, se mută, fac gospodărie şi, primind darul preoţiei, Ioan şi Ecaterina îşi unesc destinele pentru totdeauna, conferind lumii lor o armonie spirituală prin dragoste şi prin propovăduirea credinţei şi valorilor neamului.

Femeia reprezintă impulsul primordial în cuplu. Ioan construieşte o minunată biserică de stejar, iar Ecaterina insistă ca aceasta să fie tencuită şi dată cu

BDD-A29262 © 2016 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:13 UTC)

var, ceea ce contravine viziunii bărbatului. Ioan consideră absurdă perspectiva femeii: „Sunt bărbaţi care trec uşor peste îndărătnicia femeilor, dar părintele Ioan, din păcate, nu era din neamul lor. Roşcovanii, îndeobşte, suportă cu greu să fie înfruntaţi, dar, preoţindu-se, se văd nevoiţi să-şi schimbe feleşagul. Tunând şi fulgerând în sinea lui, părintele Ioan căuta cuvinte blânde, dar care ar fi spus ceea ce voia el să spună." [4, p. 346]. Conceptul de frumos al bărbatului şi cel al femeii sunt total diferite:

„– Dar cum poate fi albă o biserică făcută din stejar? N-ai văzut tu pe la munte biserici făcute din bârne?

– Am văzut.

– Şi nu erau frumoase?

– Păcat de zis. Dar, părinte dragă, ţi-o spun ca la spovedanie: ori de câte ori mă apropiam de dânsele şimi făceam cruce, îmi venea pe loc să iau lopăţica, să le cârpesc, să le ung şi să le dau cu var.

– Da pentru ce, o asemenea frumuseţe s-o ungi, s-o mai dai şi cu var?

– Apoi, ca să fie şi mai frumoasă." [idem]

Stejarul este simbolul durabilităţii, trăiniciei. Pentru un bărbat aceste calităţi sunt echivalente cu ideea de frumos, pe când femeia este sensibilă la nuanţele cromatice şi pentru ea, conceptul de frumos se asociază cu ce este alb, curat şi divin. Pe de altă parte, insistenţa femeii asupra faptului ca biserica să fie albă e un detaliu de o mare încărcătură simbolică: „Ţărancă din câmpie, ea, ca toată lumea din care a răsărit, nu concepea o casă care să nu fie albă". Autorul radiografiază, în acest mod, sufletul femeii, iar odată cu ea – a întregului popor: „În case de lut, tencuite şi date cu var şi-au trăit traiul buneii, străbuneii, acum iată vieţuiesc şi ei cu părintele într-o asemenea căsuţă. Cu cât casa e mai albă, cu atât e mai cinstită, mai vrednică – aşa a fost de când lumea, aşa e şi amu. La case albe se gândea tatăl ei, scobind piatră şi arzând var, casele albe au fost visul Ecaterinei, şi pentru ce oare, la mijlocul unui sat cu case albe s-ar ridica o biserică cenuşie?" [idem].

Astfel, culoarea albă în roman capătă accente metaforice care „reliefează aici visul dintotdeauna al neamului nostru de a se arăta lumii, pe vreme bună sau rea – în toată curăţenia, noblеţea, demnitatea şi frumuseţea sa creştinească." [3, p. 219]. Ecaterina este o perfecţionistă care creează o totală armonie între fizic/material şi spiritual. Unitatea satului cu biserica se va realiza şi la nivel cromatic.

Omul în viziunea lui Druţă, acel *homo religiosus*, după cum afirmă criticul literar Anton Cosma, este reprezentat nu numai de caractere masculine, dar mai ales (şi mai profund) de caracterele feminine, esenţa căruia se manifestă în „… substratul sufletesc, interioritatea cea mai ascunsă, numai rareori şi insuficient luminată de raza conştiinţei lucide. Omul conceput de Ion Druţă e (...) o fiinţă profundă, capabilă să comunice cu lumea sa la un nivel de intensitate şi complexitate deosebite. Dacă am vrea să-l caracterizăm printr-o formulă lapidară, ar trebui, poate, să spunem despre el, în primul rând, că este un *homo religiosus*. (...) Evlavia în faţa pământului pe care trăiesc şi în faţa lumii cu făpturile ei caracterizează personajele lui Ion Druţă".

Strădania, cu care eroina pledează pentru culoarea albă a bisericii, este una din trăsăturile caracteristice basarabenilor care i-au ajutat să supravieţuiască la vremuri de răscruce. Ecaterina cea Mică este cea care-şi realizează scopul său în pofida piedicilor. Virtuţile prin care se afirmă, exprimate prin voinţă, curăţenie morală, rezistenţă îi conferă Ecaterinei rolul de prototip al poporului nostru. Prin existenţa ei, Ion Druţă reconstituie într-o manieră artistică şi atmosfera în Moldova pe vremurile marilor încercări, oferindu-ne posibilitatea de a pătrunde în esenţa evenimentelor istorice.

Împletirea celor două planuri (al lumii Ecaterinei celei Mari şi al lumii Ecaterinei celei Mici) este echivalentă cu încercarea de a identifica câteva puncte de tangenţă între două momente istorice diferite, desfăşurate în două spaţii culturale absolut diferite. Scopul autorului este evident. Criticul ucrainean I. Dedkov, în prefaţa ediţiei din 1988 a romanului *Biserica Albă*, afirma că firul narativ legat de Ecaterina cea Mică ar fi mai important decât secvenţele referitoare la culmile societăţii de la Petersburg în frunte cu Ecaterina cea Mare, susţinând că „Adevărata poezie este aceea cu Ecaterina cea Mică, cu salvarea copilaşilor ei, cu poporul care suferă, cu bucuriile şi bocetele ei, care constituie Biserica Albă a credinţei şi unicităţii" [6, p.4]. Aidoma mucenicţelor care au cutezat cu toată îndărătnicia lor şi au izbutit să le învingă pe toate, Ecaterina cea Mică, prin dragoste, depăşeşte sărăcia, foamea şi fărădelegile, perpetuând toate cele necesare unui popor: dragoste, credinţă, datini etc. În contextul literaturii noastre postbelice, romanul lui Druţă „este în total o expresie a rezistenţei spirituale şi morale în faţa a tot ce subminează naţionalul, umanul, sacrul" (Mihai Cimpoi).

Toate aceste valori servesc ca instrument prin care naratorul „a reuşit să revoluţioneze literatura, întreg fenomenul cultural al timpului, prin mesajul său umanist şi creştin, dar şi prin modelu-i narativ de mare autenticitate, printr-un lirism şi psihologism profund naţional" [5, p. 5]. Totuşi, sub aspect estetic, cele două planuri narative, cele două lumi atât de străine una pentru cealaltă, în roman formează o unitate structurală în care părţile se pun în lumină reciproc.

În concluzie, între cele două Ecaterine se află hotarul a două lumi contradictorii orânduite după principii diferite, reflectând, în fond, două modele

BDD-A29262 © 2016 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:13 UTC)

existenţiale opuse. Ecaterina cea Mare, stăpâna autoritară, rece, calculată, cade deseori în extreme din cauza egoismului, iubirii mai mult a propriei imagini decât a poporului pe care îl conduce. De aceea lumea sa este un sistem al divergenţelor în care coexistă luxul debordant cu desfrâul şi mizeria totală. Ecaterina cea Mică – emotivă, credulă, naivă chiar, dar cu o credinţă puternică, o fermitate şi ambiţie virilă, reuşeşte să mobilizeze lumea sa spre o direcţie inversă – a curăţeniei fizice, morale, spirituale. Necumpătarea, perversitatea şi păcatele celei dintâi vin să accentueze inocenţa, corectitudinea şi cinstea celei de-a doua, la fel cum direcţia confuză şi îndoielnică în care se mişcă lumea împărătesei evidenţiază răzbaterea Ocolinei la lumina binecuvântată a Bisericii Albe.

BIBLIOGRAFIE

1. Biblia. Întâia epistolă a lui Pavel către Corinteni. Chişinău, 1994.
2. Cosma A. Omul şi personajul lui Ion Druţă. În: Fenomenul artistic Ion Druţă. Chişinău, 2008.
3. Dolgan M. Sursele lirismului druţian: stilistica discursului. Fenomenul artistic Ion Druţă. Chişinău: Tipografia Centrală, 2008.
4. Druţă, Ion. Scrieri. Chişinău: Hyperion, 1990, vol. 3.
5. Duca Gh. Academicianul Ion Druţă – scriitorul care ne reprezintă neamul. În: Fenomenul artistic Ion Druţă. Chişinău, 2008.
6. Дедков И. Время нашей доброты. Романы Иона Друцэ. În: prefaţă la romanul lui Друцэ И. Белая церковь. Москва, Советский писатель, 1988.

Mihail Grecu. *Masa pomenirii*. 1976, pânză, tehnică mixtă. 120 × 190 cm

BDD-A29262 © 2016 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:13 UTC)